

Przemysław Dębowiak
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
pdebowski@gmail.com

O ETYMOLOGICZNYM SŁOWNIKU JĘZYKÓW ROMAŃSKICH (DICTIONNAIRE ÉTYMOLOGIQUE ROMAN, DÉROM)

Słowa kluczowe: leksykografia, etymologia, języki romańskie, *Dictionnaire Étymologique Roman*
Keywords: lexicography, etymology, Romance languages, *Dictionnaire Étymologique Roman*

Języki romańskie cieszą się bardzo długą, liczącą przynajmniej pięć wieków tradycją leksykograficzną, tak w przypadku słowników jedno-, jak i wielojęzycznych. Na fali intensywnie rozwijanego w XIX w. językoznawstwa historyczno-porównawczego powstały prace kontrastywne zestawiające systemy gramatyczne oraz słownictwo języków romańskich i dające tym samym solidne podwaliny szeroko rozumianej romanistyce. Do najznamienszych dzieł tego okresu należą m.in.: *Gramatyka języków romańskich* Wilhelma Meyera-Lübkego (*Grammatik der romanischen Sprachen* 1890–1902) oraz *Romanisches Etymologisches Wörterbuch* pod redakcją tego samego autora (REW, pierwsze wydanie w latach 1911–1920). Warto też wspomnieć monumentalny *Französisches Etymologisches Wörterbuch* Walthera von Wartburga (FEW), obejmujący języki galloromańskie; rozpoczęte w 1922 r. prace ukończono dopiero na początku XXI w. (2002).

Obydwa wymienione słowniki etymologiczne, REW i FEW, stosują nietypową metodologię, jeśli porównać je do analogicznych opracowań, jak *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache* Friedricha Klugego, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen* Franza Miklosicha czy *Słownik prasłowiański* pod redakcją Franciszka Sławskiego. Nie rekonstruuje się w nich etymonów na podstawie materiału z języków romańskich, lecz prezentuje romańskie kontynuanty poświadczono-

nych (lub – w mniejszym stopniu – postulowanych) form łacińskich. Jest to zresztą logiczna konsekwencja jedyne w swoim rodzaju przywileju romanistyki diachronicznej, którego pozbawione są pozostałe grupy językowe, mianowicie faktu bardzo bogatego poświadczenia na piśmie wspólnego języka matki.

W pierwszym odruchu diachronista uzna dostępność takich danych za błogosławieństwo. I będzie miał rację, bowiem mają one olbrzymie znaczenie dla jego badań – zwalniają go z obowiązku snucia domysłów i wysuwania hipotez etymologicznych, które prawdopodobnie nigdy nie będą mogły zostać poddane ostatecznej weryfikacji naukowej.

Należy jednak zwrócić uwagę na inny aspekt takiego stanu rzeczy, mianowicie narzucenie jednokierunkowej perspektywy patrzenia na historię języków romańskich: od łaciny po stan obecny. Owa latynizująca etymologia jest odzwierciedlona w tradycyjnych pracach romanistycznych, cieszących się w środowisku językoznawczym dużą popularnością, takich właśnie jak REW czy FEW. Mają one olbrzymie zasługi dla postępu badań nad historią języków romańskich i z pewnością przyczyniły się do rozwoju leksykografii historycznej poszczególnych języków romańskich, których słowniki etymologiczne powstały dopiero w późniejszych dekadach XX w.

Pod koniec ubiegłego stulecia językoznawcy romanisci zaczęli się zastanawiać, czy można stworzyć nowy panromański słownik etymologiczny, „nowy REW”, uwzględniający XX-wieczne osiągnięcia leksykologii i morfologii historycznej języków romańskich. Kwestia pozostawała otwarta aż do 2007 r. Ukonstytuowała się wówczas francusko-niemiecka ekipa badaczy pracujących dotąd w dwóch ważnych dla romańskiej etymologii projektach: FEW – digitalizacja, aktualizacja itp. oraz *Lessico Etimologico Italiano* (LEI), w nieodległych od Renu miastach: francuskim Nancy i niemieckim Saarbrücken. Wspólny projekt „nowego REW” nazwano *Dictionnaire Étymologique Roman* (co w dosłownym tłumaczeniu na polski brzmiałoby „Romański słownik etymologiczny”), w skrócie DÉRom¹.

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie słownika DÉRom polskim językoznawcom różnych specjalności, nie tylko szeroko rozumianym romanistom. Mimo kilku lat istnienia projekt ten pozostaje bowiem wciąż w Polsce nieznanym, co podyktowane jest po części słabnącym zainteresowaniem językoznawstwem diachronicznym w ogóle, ale przede wszystkim niewielką liczbą tekstów o słowniku, które byłyby w Polsce dostępne (fizycznie i /lub ze względu na język, w którym zostały napisane).

DÉRom to projekt kierowany przez dwoje badaczy: Évę Buchi z Nancy oraz Wolfganga Schweickarda z Saarbrücken. Tym samym przypisana mu jest afiliacja do dwóch instytucji: laboratorium ATILF (Analyse et Traitement Informatique de la Langue Française, powiązanego z Centre National de la Recherche Scientifique i Uniwersytetem Lotaryngii w Nancy) oraz Uniwersytetu Kraju Saary. Lista członków projektu obejmuje nazwiska ponad pięćdziesięciorga językoznawców z różnych

1 Więcej o genezie DÉRom zob. m.in. Buchi, Schweickard 2008, 2014b: 5–6.

óśrodków europejskich, przeważnie z krajów romańskich i Niemiec, ale także z Austrii, Chorwacji, Czech, Słowenii czy Polski (w sumie piętnaście krajów europejskich i trzy pozaeuropejskie: Brazylia, Japonia oraz Stany Zjednoczone). Są wśród nich redaktorzy haseł oraz specjaliści w zakresie poszczególnych obszarów romańskojęzycznych, czuwający nad poprawnością merytoryczną informacji dotyczących języków – posługując się terminami obowiązującymi w DÉRom – Ibero-, Gallo- i Italo-romanii oraz Romanii południowo-wschodniej.

Słownik uwzględnia nie tylko najważniejsze, ale również mniej popularne języki romańskie. Do tak zwanych języków obowiązkowych należą: sardyński, dakorumuński, istrorumuński, meglenorumuński, arumuński, dalmatyński, istriocki, włoski, friulski, ladyński, romansz, francuski, franko-prowansalski, oksytański, gaskoński, kataloński, hiszpański, asturyjski, galicyjski i portugalski². Hasła redagowane są według ściśle ustalonego wzorca, na podstawie którego organizuje się i analizuje materiał zebrany w czasie konsultacji i ekscerpcji dziesiątek źródeł z zakresu romanistyki – monografii, artykułów, słowników, leksykonów, atlasów językowych itp. Szczegółowe zasady opracowania haseł, gwarantujące jednolitość struktury artykułów hasłowych oraz ich jakość naukową, zostały zawarte w instrukcji nazywanej Niebieską Księgą (*Livre Bleu*). Kluczem do pomyślnego przebiegu wieloetapowej redakcji i weryfikacji haseł przez kolejnych specjalistów oraz samych redaktorów są precyzyjnie opisane w instrukcji procedury.

W porównaniu z około 10 tysiącami haseł zawartymi w REW makrostruktura DÉRom wydaje się nader skromna: początkowo obrano za cel niespełna 500 etymonów, których ślady występują we wszystkich (lub niemal wszystkich) wymienionych językach. Każde hasło przedstawia rozwój fonologiczny, semantyczny i historię kontynuantów danego etymonu w poszczególnych językach romańskich. W przyszłości makrostruktura słownika ma być stopniowo poszerzana. Do momentu złożenia do druku niniejszego tekstu (kwiecień 2015) opublikowano 136 gotowych haseł, zaś około 300 kolejnych było w przygotowaniu, na różnych etapach procesu redakcyjnego, który z uwagi na swoją złożoność nierzadko trwa kilkanaście miesięcy.

Celem DÉRom jest rekonstrukcja metodą historyczno-porównawczą leksykalnego trzonu wspólnego językom romańskim, odziedziczonego z prajęzyka. Do tychczas była to metoda niestosowana w romanistyce z powodu wspomnianych wcześniej licznych poświadczeń w piśmie języka łacińskiego, który zawsze stanowił punkt wyjścia wszelkich dociekań etymologicznych. DÉRom przedstawia więc całkowitą zmianę paradygmatu myślenia o etymologii języków romańskich. Tradycyjna metoda oparta na materiale z łaciny pisanej ustępuje tu miejsca metodzie historyczno-porównawczej, wychodzącej od form romańskich i rekonstruującej na ich podstawie formy należące do prajęzyka. Taka metodologia cieszy się długą

2 Jest to selekcja oparta na kilku kryteriach, o których nie będzie tu mowy. Zainteresowany czytelnik może się z nimi zapoznać np. w: Buchi, Schweickard 2014b: 14.

tradycją w językoznawstwie germańskim oraz słowiańskim, lecz pozostaje nowatorska na gruncie badań diachronicznych w zakresie romanistyki³.

Wykonywana przez redaktorów DÉRom rekonstrukcja języka praromańskiego, zwanego według przyjętej terminologii *protoroman*, prowadzi do nieco innego niż dotychczas myślenia o wspólnym przodku języków romańskich. Zrekonstruowane formy zawsze odnosi się do wyrazów poświadczonych w tekstach łacińskich i wykazuje tym samym oczywiste powiązania jednych z drugimi, co daje wrażenie ciągłości historycznej badanej materii. Czytelnik wyraźnie widzi, że *protoroman* to system językowy ściśle powiązany z łaciną zwaną klasyczną, choć wykazujący zajście różnych procesów, głównie fonetycznych i morfologicznych. Oddalamy się w ten sposób od koncepcji niezależnego od łaciny klasycznej języka, jakim miałyby być łacina ludowa (słynny termin *latin vulgaire*) w myśl teorii uświęconej przede wszystkim swą dawnością, a wielokrotnie krytykowanej przez Witolda Mańczaka (1992: 51–54, 1995). W świetle materiału zawartego w DÉRom język praromański, czyli łacinę mówioną w czasach Cesarstwa Rzymskiego, należy rozumieć jako stadium pośrednie między łaciną znaną z tekstów, której jest kontynuacją, a językami romańskimi, których jest bezpośrednim przodkiem. Status *protoroman* różni się więc od statusu innych rekonstruowanych języków – jak pragermański czy prasłowiański – o tyle, że znany jest z poświadczeń jego stan wyjściowy⁴.

Praca nad DÉRom zaowocowała opisem języka praromańskiego na wielu poziomach: fonologicznym (Gouvert 2014), morfologicznym (Benarroch, Baiwir 2014), słowotwórczym (Heidemeier 2014) oraz składni leksykalnej (Delorme, Dworkin 2014). Przygotowanie tak szeroko zakrojonego opisu było możliwe właśnie dzięki przyjętej w projekcie metodologii, bowiem rekonstrukcja wynikająca z opracowanych dotychczas haseł wykazała duże zróżnicowanie wewnętrzne *protoroman* – większe, niż pokazują przestudiowane przez badaczy teksty łacińskie zawierające elementy tego języka.

Dużą zaletą DÉRom jest to, że udostępnia się go nieodpłatnie w Internecie na pomysłowo skonstruowanej platformie (www.atilf.fr/DERom), która pozostaje podstawowym miejscem istnienia słownika. Użytkownik może dotrzeć do poszukiwanego hasła na podstawie kilku różnych kryteriów: przeszukiwania pośród artykułów hasłowych, form, znaczeń, kategorii gramatycznych, języków, redaktorów itp. Łatwo i szybko sprawdza się też zastosowane w słowniku skróty i odniesienia bibliograficzne. Funkcjonowanie w Internecie niesie za sobą korzyści również dla redaktorów,

3 Ową zmianą podejścia DÉRom z jednej strony zaskarbił sobie sympatię części lingwistów, a z drugiej strony wystawił się na krytykę tradycjonalistów. Do najbardziej zagorzałych oponentów projektu należał zmarły w 2014 r. wybitny włoski romanista Alberto Várvaro. Polemika kierowników projektu z Várvarem miała miejsce na łamach specjalistycznych pism (Várvaro 2011a; Buchi, Schweickard 2011a; Várvaro 2011b; Buchi, Schweickard 2011b; por. także Greub 2014).

4 Tym samym odtworzone formy praromańskie należy postrzegać jako bezpośrednie etymony wyrazów istniejących w językach romańskich, a ich łacińskie źródłosłowy jako etymony ostateczne.

gdyż w razie potrzeby hasła można poprawiać i uzupełniać, a przy każdym z nich czytelnik znajdzie datę publikacji pierwszej wersji oraz ostatniej aktualizacji.

Pod koniec 2014 r. ukazał się nakładem wydawnictwa De Gruyter pierwszy tom *Dictionnaire Étymologique Roman* w formie książkowej (Buchi, Schweickard 2014a), przedstawiający m.in. historię i założenia projektu oraz zasady rekonstrukcji *proto-roman*; z kolei jego część leksykograficzna zawiera sto pierwszych ukończonych haseł słownika. Wolumin bardzo szybko doczekał się pierwszych pozytywnych recenzji (Silvestre 2015; Pănculescu 2015) i należy przypuszczać, że nie będą one ostatnimi.

Mimo wyraźnego współcześnie braku większego zainteresowania językoznawstwem diachronicznym (o czym już wspomiano) DÉRom to projekt przyszłościowy, zrzeszający lingwistów w bardzo różnym wieku – od młodych adeptów badań historyczno-porównawczych po wysoko wykwalifikowanych, uznanych w środowisku specjalistów służących słownikowi swą wiedzą i doświadczeniem. W związku z projektem poza artykułami naukowymi (w sumie 64 teksty) zaczęły już powstawać prace magisterskie i rozprawy doktorskie, a realizacja jego samego zajmie jeszcze kilka, kilkanaście, a może nawet kilkadziesiąt lat.

Dictionnaire Étymologique Roman to nie tylko pionierskie i interesujące przedsięwzięcie w dziedzinie romanistyki, ale także źródło inspiracji dla lingwistów zajmujących się historią i porównywaniem języków należących do innych grup językowych, które nie doczekały się jeszcze tak kompleksowego projektu wspólnego słownika etymologicznego.

Poniżej podaje się dwa przykładowe hasła DÉRom (rzeczownik i czasownik)⁵:

*/'**pal-u**/ s.m. « morceau de bois droit et rigide dont l'une des extrémités (en général rendue pointue) est destinée à être fichée en terre »

*/'**pal-u**/ > **sard.** *pálu* s.m. « morceau de bois droit et rigide dont l'une des extrémités (en général rendue pointue) est destinée à être fichée en terre, pieu » (DES ; Pittau-Dizionario 1 ; AIS 1087, 1307 p 947, 949, 968), **dacoroum.** *par* (dp. 1533, EWRS ; Candrea-Densusianu n° 1324 ; DLR ; Cioranescu n° 6105 ; MDA ; ALR II/I 243*), **istroum.** *pâr* n. (PușcariuIstroromâne 3, 127 ; SârbuIstroromân 247 ; FrățilăIstroromân 1, 240 ; ScărlătoiuIstroromâniei 290 ; ALR II/I 243* [pl. *pârure*])¹, **méglenoroum.** *par* m. (Candrea,GrS 3, 178 ; CapidanDicționar ; DDMAtanasovMs ; AtanasovMeglenoromâna 149, 160, 161, 181 ; ALDM 2, 645 p 1–7), **aroum.** *paru* (dp. 1770 [πάρου], KavaliotisProtopeiria n° 0340 ; Pascu 1, 138 s.v. *par* ; DDA2 s.v. *par* ; BaraAroumain ; ALR II/I 243* [*par*]), **végl.** *"puol"* (BartoliDalmatisch 2, 316 ; ElmendorfVeglia), **istriot.** *pal* (PellizzerRovigno ; AIS 1087, 1307 p 378, 398), **it.** *palo* (dp. fin 11e s., TLIOCorpus ; Merlo,RIL 86, 242 ; Faré n° 6182 ; DELI2 ; AIS 1087, 1307 p 511, 513, 551, 553, 571, 572), **frioul.** *pâl* (dp. 1386/1387 [*pal*], DSF ; PironaN2 ; GDBTF ; AIS 1087, 1307 p 326, 328,

⁵ Rozwiązania skrótów użytych w hasłach znajdują się w dokumencie zamieszczonym na stronie: <https://apps.atilf.fr/homepages/buchi/wp-content/uploads/sites/7/2016/03/DERomAbbreviations.pdf>

337, 338, 348, 349), **lad.** *pè* (dp. 1763, Kramer/Schlösser *in* EWD ; AIS 1087, 1307 p 311), **romanch.** *pêl/pal* (HWBRätoromanisch ; LRC ; AIS 1087), **fr.** *pieu* (dp. fin 11e s. [*pal*], RaschiD2 1, 105 ; Gdf *s.v.* *pal* ; GdfC *s.v.* *pal* ; FEW 7, 524a–524b ; TL ; TLF ; AND1 ; ALF 434 p 1, 3, 4, 106, 115, 525, 904 [*pé/po* « échalas »])², **frpr.** *pau* (dp. ca 1220/1230 [*pauz* pl.], ProsalegMussafia 229 ; FEW 7, 524b ; HafnerGrundzüge 17 ; VitaliLatein 557 ; ALF 434 [« échalas »]), **occit.** *pal* (dp. ca 1155, BrunelChartes 75 ; Raynouard ; Levy ; AppelChrestomathie 120 ; FEW 7, 524b ; Pansier 1 ; ALF 434 p 827, 864, 865, 873, 882 [« échalas »]), **gasc.** *pau* (dp. 3e t. 12e s. [« barre de bois pour porter sur les épaules »], CartBigRC 34 ; Levy ; FEW 7, 525a ; Palay ; CorominesAran 616 ; ALF 434 p 653, 691, 692 [« échalas »] ; ALG 317 [« échalas »], 356), **cat.** *pal* (dp. 13e s., DCVB ; DECat 6, 176–180), **esp.** *palo* (dp. 11e s., DME ; Kasten/Cody ; DCECH 4, 356 ; Kasten/Nitti), **ast.** *palu* (dp. 13e s. [*palo*], DELIAMs ; DGLA ; DALIA), **gal./port.** *pau* (dp. 13e s. [*pao*], DDGM ; DRAG2 ; DELP3 ; Houaiss ; CunhaVocabulário2).

Commentaire. – Tous les parlers romans sans exception présentent des cognats conduisant à reconstruire protorom. */'pal-u/ s.m. « morceau de bois droit et rigide dont l'une des extrémités (en général rendue pointue) est destinée à être fichée en terre, pieu »³.

Le corrélat du latin écrit, *palus*, -i s.m. « id. », est attesté durant toute l'Antiquité (dp. Plaute [* ca 254 – † 184], TLL 10/1, 174 ; Ernout/Meillet4 ; OLD).

Bibliographie. – MeyerLübkeGLR 1, § 223, 225, 249, 405 ; REW3 *s.v.* *palus* ; von Wartburg 1954 *in* FEW 7, 524a–530b, **PALUS**, -I ; LausbergSprachwissenschaft 1, § 173–175 ; 2, § 385 ; HallPhonology 87 ; SalaVocabularul 542 ; MihăescuRomanité 252.

Signatures. – Rédaction : Maria HEGNER. – Révision : *Reconstruction, synthèse romane et révision générale* : Pierre SWIGGERS ; Valentin TOMACHPOLSKI. *Romania du Sud-Est* : Petar ATANASOV ; Maria ILIESCU ; Nikola VULETIĆ. *Italoromania* : Paul VIDESOTT. *Galloromania* : Jean-Paul CHAUCHEAU. *Ibéroromania* : Maria Reina BASTARDAS I RUFAT ; Ana BOULLÓN ; Ana María CANO GONZÁLEZ. *Révision finale* : Éva BUCHI. – Contributions ponctuelles : Myriam BENARROCH ; Victor CELAC ; Xosé Lluís GARCÍA ARIAS ; Christoph GROSS.

Date de mise en ligne de cet article. – Première version : 08/01/2015. Version actuelle : 03/05/2015.

1. En dacoroumain, en meglénoroumain et en aroumain, le genre est exclusivement masculin, mais la lexie istroroumaine citée dans ALR II/I 243* est du genre neutre. FrătilăIstroromân 1, 240 donne à tort *par* comme masculin : les formes du pluriel y enregistrées sont de type *pârure*. Il est toutefois évident que le genre neutre du cognat istroroumain n'est pas originel.

2. La forme *pieu* du français commun (dp. 1287, TLF) a été refaite sur le pluriel *pieus* (dp. ca 1140, TLF), tandis que l'ancien singulier *pel*, issu régulièrement de */'pal-u/, n'a pas survécu (von Wartburg *in* FEW 7, 529b ; cf. aussi MeyerLübkeGLR 1, § 225). Pour ce qui est d'oïl. *pau*, il est inutile d'expliquer son phonétisme avec von Wartburg

in FEW 7, 529b par la disparition précoce de */-u/ : il s'agit d'une forme dialectale qui maintient régulièrement */'a/ devant */'l/ (cf. FouchéPhonétique 2, 227 ; WüestDialectalisation 170).

3. Protorom. */'pal-u/ a été emprunté par l'albanais (*palë*, cf. Cioranescu n° 6105), les langues germaniques (ahall. *pfal*, néerl. *paal*, angl. *pale*, cf. Kluge24 s.v. *Pfahl* ; OED2 s.v. *pole/pale/pawl*^l) ainsi que les langues brittoniques (gall. *pawl*, bret. *peul*, cf. PederesenKeltisch 1, 203 ; LothBrittoniques 193) et le basque (*paro*, cf. FEW 7, 529b).

(<http://www.atilf.fr/DERom/entree/'pal-u>; dostęp 6 X 2015).

*/'kant-a-/ « former avec la voix une suite de sons musicaux »

*/'kan't-a-re/ > **sard.** *cantare* v.intr. « former avec la voix une suite de sons musicaux, chanter » (dp. 12^e/13^e s., DES ; PittauDizionario 1 ; AIS 1534), **dacorom.** *cânta* (dp. 1563/1583 [*cânte* subj. 3], DA ; EWRS ; Candrea-Densusianu n° 353 ; Cioranescu n° 1938 ; MDA ; Tiktin3 ; ALR SN 1851, 1852, 1853, 1977, 1978, 1979, 1997, 1998, 2017, 2018, 2019, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2033, 2069, 2071, 2072, 2073), **istororom.** *cântà* (MaiorescuIstria 113 ; PuşcariuIstoromâne 3, 105, 306 ; ALR SN 1851, 1852, 1853, 1997, 1998, 2021, 2022, 2023, 2071, 2072, 2073), **méglénorom.** *cântári* (Candrea,GrS 3, 196 ; CapidanDicţionar s.v. *cant* ; WildSprachatlas 230, 386 ; ALR SN 1851, 1977, 1997, 2017, 2021, 2024), **arom.** *cîntu* (Pascu 1, 65 s.v. *cîntare* ; DDA2 s.v. *cîntu* ; BaraAroumain ; ALR SN 1851, 1852, 1853, 1977, 1978, 1979, 1997, 1998, 2017, 2018, 2019, 2021, 2031, 2032, 2033, 2069)¹, **végl.** *kantúr* (BartoliDalmatisch 2, 192 ; ElmendorfVeglia), **istriot.** *kantá* (DeanovićIstria 112 ; Rosamani s.v. *cantá* ; PellizzerRovigno s.v. *cantá* ; AIS 1534), **it.** *cantare* (dp. *ca* 1190 [vén. *canta* prés. 3], Vaccaro in TLIO ; DELI2 ; LEI 10, 1336 ; AIS 1534), **frioul.** *ciantá* (Frau in DESF ; AIS 1534), **lad.** *cianté* (dp. 1763 [*ciantè*], Kramer/Schlösser in EWD ; AIS 1534 ; ALD-I 109–110), **romanich.** *chantar/cantar* (dp. 1560 [*chiantêr*], GartnerBifrun 608 ; Decurtins in DRG 3, 277–282 ; HWBRätoromanisch ; AIS 1534), **fr.** *chanter* (dp. 10e s. [*cantomps* prés. 4], TLF ; GdfC ; TL ; AND2 ; ALF 233, 1777), **frpr.** *tsantá*² (dp. 1294 [*chantar*], MargOingtD 136 ; FEW 2, 220b ; Marzys in GPSR ; ALF 233, 1777), **occit.** *cantar* (dp. *ca* 1060 [*cantam* prés. 4], SFOiHA 1, 264 ; AppelChrestomathie 52 ; Pansier 3 ; Raynouard ; Levy ; ALF 233, 1777), **gasc.** *kānta* (dp. 15e s. [*cantaben* impf. 6], LespyR ; FEW 2, 220b ; CorominesAran 383 s.v. *cant* I ; ALF 233, 1777), **cat.** *cantar* (dp. *ca* 1275/1311, DECat 2, 480–481 ; DCVB ; CICA), **esp.** *cantar* (dp. 1140 [substantif verbal], DCECH 1, 812 ; DME ; Kasten/Cody ; Kasten/Nitti), **ast.** *cantar* (dp. 1235, DELIA Ms ; DGLA), **gal./port.** *cantar* (dp. 1214, DDGM ; Buschmann ; DELP3 ; CunhaVocabulário2 ; Houaiss ; DRAG2).

Commentaire. – Tous les parlers romans sans exception présentent des cognats conduisant à reconstruire */'kant-a-/ v.intr. « former avec la voix une suite de sons musicaux, chanter »².

Le corrélat du latin écrit, *cantare* v.intr. « id. », intensif de *canere*, non continué dans les idiomes romans (Ø REW3)³, est usuel durant toute l'Antiquité (dp. Névius [* *ca* 270 – † 201], TLL 3, 287–291).

Bibliographie. – MeyerLübkeGRS 1, § 405–406, 485 ; 2, § 586 ; REW3 s.v. *cantāre* ; Ernout/Meillet4 s.v. *canō* ; von Wartburg 1937 in FEW 2, 220b–225a, **CANTARE** ;

LausbergSprachwissenschaft 1, § 174, 235, 245, 247, 273, 276–277, 280 ; 2, § 314–318, 384, 415, 572 ; HallPhonology 142 ; SalaVocabularul 540 ; StefenelliSchicksal 80 ; MihăescuRomanité 278 ; ArvinteStudii 377–388 ; Franchi/Hohnerlein/Pfister 2008 in LEI 10, 1336–1399, CANTĂRE.

Signatures. – Rédaction : Uwe SCHMIDT ; Wolfgang SCHWEICKARD. – Révision : *Reconstruction, synthèse romane et révision générale* : Valentin TOMACHPOLSKI. *Romania du Sud-Est* : Victor CELAC ; Cristina FLORESCU ; Eugen MUNTEANU. *Italoromania* : Rosario COLUCCIA. *Galloromania* : Jean-Paul CHAUVEAU. *Ibëroromania* : Maria Reina BASTARDAS I RUFAT ; Ana BOULLÓN ; Ana María CANO GONZÁLEZ ; Fernando SÁNCHEZ MIRET ; André THIBAUT. *Révision finale* : Éva BUCHI. – Contributions ponctuelles : Xosé Lluís GARCÍA ARIAS ; Christoph GROSS ; Günter HOLTUS ; Rémy VIREDAZ.

Date de mise en ligne de cet article. – Première version : 06/01/2015. Version actuelle : 10/01/2015.

1. L'aroumain ne connaît presque plus l'infinifit verbal (*cf.* Saramandu, *Tratat* 460 ; Kramer, *LRL* 3, 429–430) ; la forme citationnelle est la première personne du singulier du présent.
2. Alb. *këndoj* constitue un emprunt à ce lexème (IEEDAlbanian).
3. Lat. *cantare* a concurrencé *canere* depuis les plus anciens textes “sans que la nuance itérative ou intensive soit toujours visible” (Ernout/Meillet⁴ s.v. *canō*).

(<http://www.atilf.fr/DERom/entree/'kant-a->; dostęp 6 X 2015).

Literatura

- BENARROCH M., BAIWIR E., 2014, *Reconstruction flexionnelle*, [w:] É. Buchi, W. Schweickard 2014a, s. 129–165.
- BUCHI É., SCHWEICKARD W., 2008, *Le Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom): en guise de faire-part de naissance*, „Lexicographica. International Annual for Lexicography” nr 24, s. 351–357.
- BUCHI É., SCHWEICKARD W., 2011a, *Sept malentendus dans la perception du DÉRom par Alberto Vârvaro*, „Revue de linguistique romane” nr 75, s. 305–312.
- BUCHI É., SCHWEICKARD W., 2011b, *Ce qui oppose vraiment deux conceptions de l'étymologie romane. Réponse à Alberto Vârvaro et contribution à un débat méthodologique en cours*, „Revue de linguistique romane” nr 75, s. 628–635.
- BUCHI É., SCHWEICKARD W. (red.), 2014a, *Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom). Genèse, méthodes et résultats*, Berlin.
- BUCHI É., SCHWEICKARD W., 2014b, *Conception du projet*, [w:] É. Buchi, W. Schweickard, 2014a, s. 5–38.
- DELORME J., DWORKIN S., 2014, *Reconstruction microsyntaxique*, [w:] É. Buchi, W. Schweickard 2014a, s. 167–197.

- DÉROM: Buchi É., Schweickard W. (red.), 2008–, *Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom)*, Nancy; [on-line:] www.atilf.fr/DERom.
- FEW: W. von Wartburg et al. (red.), *Französisches Etymologisches Wörterbuch. Eine Darstellung des galloromanischen sprachschatzes*, Bonn – Heidelberg – Leipzig – Berlin – Bâle 1922–2002.
- GOUVERT X., 2014, *Reconstruction phonologique*, [w:] É. Buchi, W. Schweickard, 2014a, s. 61–128.
- GREUB Y., 2014, *Débat méthodologique*, [w:] É. Buchi, W. Schweickard, 2014a, s. 269–288.
- HEIDEMEIER U., 2014, *Reconstruction dérivationnelle*, [w:] É. Buchi, W. Schweickard, 2014a, s. 211–246.
- MAŃCZAK W., 1992, *Przegląd języków romańskich*, Kraków.
- MAŃCZAK W., 1995, *Le protoroman est-il une langue sœur du latin classique?*, [w:] L. Callebat (red.), *Latin vulgaire, latin tardif IV. Actes du 4e colloque international sur le latin vulgaire et tardif*, Hildesheim, s. 29–34.
- PĂNCULESCU D., 2015, *Compte rendu de: Éva BUCHI, Wolfgang SCHWEICKARD (Ed.), Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom). Genèse, méthodes et résultats, Berlin 2014, 723 pp.*, „Analele Universității din Craiova. Seria Științe filologice. Lingvistică” nr 37, s. 437–439.
- REW: W. Meyer-Lübke (red.), *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1911–1920.
- SILVESTRE J.P., 2015, *Recensión de: Éva Buchi / Wolfgang Schweickard (eds.) (2014): Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom). Genèse, méthodes et résultats. Berlin / München / Boston: De Gruyter, 723 pp.*, „Estudios de lingüística galega” nr 7, s. 175–178.
- VĂRVARO A., 2011a, *Il DÉRom: un nuovo REW?*, „Revue de linguistique romane” nr 75, s. 297–304.
- VĂRVARO A., 2011b, *La ‘rupture épistémologique’ del DÉRom. Ancora sul metodo dell’etimologia romanza*, „Revue de linguistique romane” nr 75, s. 623–627.

**On the etymological dictionary of Romance languages
(Dictionnaire Étymologique Roman, DÉRom)
Summary**

The paper presents to Polish linguists of various specializations the Romance etymological dictionary *Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom)* which, despite having existed for several years, remains entirely unknown in Poland. Its goal is to reconstruct the Romance protolanguage, *protoroman*, on as many levels as possible. Its novelty lies in the application of the historical-comparative method to modern Romance forms, and reconstructing Proto-Romance forms based on them. Departure from the traditional Latin-leaning etymology brings qualitatively new results to the field of Romance diachronic linguistics. The paper concludes with examples of two dictionary entries.